

Antonius Sanderus (1586-1664) in de Cultuurbibliotheek

Walter de Smaele

In de Cultuurbibliotheek zijn voorhanden:

1. drie uitgaven van de ***Flandria illustrata***:
 - de tweede Latijnse uitgave, eerste oplage van 1732 ([afbeelding 1a](#))
 - de tweede Latijnse uitgave, tweede oplage van 1735 ([afbeelding 1b](#))
 - de Nederlandse editie Verheerlykt Vlaandre van 1735 ([afbeelding 1c](#))
2. ***Chorographia Sacra Brabantiae*** tweede uitgave van 1726 ([afbeelding 2](#))
3. ***Icones urbium, villarum, castellarum et coenobiorum Gallo-Flandriae quae tertia pars est Flandriae illustratae van 1974 (Uitgave door Familia et Patria van het onuitgegeven handschrift 16823 van de Koninklijke Bibliotheek in Brussel)*** ([afbeelding 3a-3b](#))
4. ***De Brugensibus eruditionis fama claris*** van 1624 ([afbeelding 4](#))
5. ***Gandavum sive Gandavensium rerum*** van 1627 ([afbeelding 5](#))

Bovendien vinden we er de nodige instrumenten om de werken van A. Sanderus te bestuderen.

De Flandria illustrata van Antonius Sanderus door Carlos De Vleeschauwer, Brussel, A. Van Look, 1978. (Cultuurbibliotheek Ex. 2003/1841)

Dit werk verscheen eerst in *Archief- en Bibliotheekwezen in België* 1978, 1-2, 1-114 .

Het biedt een nuttige bibliografie, een biografie, een pagina over Sanderus' voorgangers, en vooral de geschiedenis en de inhoud van de verschillende uitgaven van de *Flandria illustrata*. Het bespreekt ook de niet verschenen delen en beoordeelt de waarde en het nut van de *Flandria illustrata*. Zeer belangrijk is het register van de platen die alfabetisch gerangschikt worden per gemeente waartoe zij behoren. Dit register van 307 platen, bevat: het volgnummer, de benaming van de localiteit, het uitgebeelde onderwerp, de editie waarin het voorkomt, het boekdeel, de pagina's, het genre en de formaten, de signaturen, de aard van het opschrift of de titel en sommige bijzonderheden.

Flandria illustrata van Sanderus. Bibliografische kanttekeningen op de twee latijnse edities (1641-1732) en op “Verheerlykt Vlaandre” (1735) door Antoon Viaene in Biekorf Jg. 70, 1970. (Cultuurbibliotheek Ex. 2004/4051) Van dit artikel werd een verzorgde overdruk gemaakt. (Cultuurbibliotheek Ex.2003/2249)

In zijn opstel bespreekt Antoon Viaene drie punten: 1. de diverse uitgaven, 2. de verwarring rond de namen van Vlaanderen (Keizers Vlaandre, Fransch Vlaandre, Hollandsch Vlaandre) en de vertalingen van plaatsnamen uit het Latijn, en 3. het plaatwerk.

De gegraveerde, onuitgegeven en verloren geraakte teekeningen voor Sanderus’ “Flandria illustrata” door G. Caillet, Antwerpen, J.-E. Buschmann, 1908 (Handzame, Familia et Patria, 1974, Cultuurbibliotheek Ex. 2008/186)

Het werk van G. Caillet werd aan Icones..., (Handzame 1974) toegevoegd. Het beslaat 99 bladzijden en bevat veel meer dan de titel laat vermoeden. Men kan er de hele moeizame publicatie van de twee delen meemaken en de frustratie van Sanderus aanvoelen toen hij er niet in slaagde zijn derde deel tot een goed einde te brengen. Men verneemt ook veel over de tekenaars die Sanderus in dienst nam. Over het analytisch register schrijft Caillet : “Hierin wordt o.a. gansch het plaatwerk der Flandria Illustrata, zoals het door Sanderus aangelegd was, opgenomen. Men heeft hier dan ook een volledige systematische catalogus van den grafischen arbeid van dit werk, met verwijzingen naar ons opstel.”

In de **Bibliotheca Belgica** V, 11-70 kan men een zakelijke beschrijving vinden van alle werken. (Cultuurbibliotheek Ex. 2009/1894)

In de **Biographie Nationale** 21, 317-367 schreef V. Fris een biografie en interessante inleiding op het werk van Sanderus. (Cultuurbibliotheek Ex.2004/2878)

A. Sanderus

uit Chorographia Sacra Brabantiae

Onder de titel 'Antoine Sanderus' werden twee werkjes in een fraai bandje gebonden:

de Saint-Genois, Jules, **Antoine Sanderus et ses écrits. Une page de nôtre histoire littéraire au XVIIe siècle**, Gent, De Busscher, 1861.(Cultuurbibliotheek Ex. 2003/2688)

Galesloot, L., **La Flandria illustrata de Sanderus. Première édition. Notice historique sur sa publication**, Brugge, Aimé De Zutter, 1873.(Cultuurbibliotheek Ex. 2010/2871)

De Saint-Genois beschrijft het leven en het werk van A.S. en biedt vooral een bibliografie van 51 nummers. De beschreven werken worden kort van commentaar voorzien. Van het handschrift Antonii Sanderi presbyteri rerum Tornacensium libri VI geeft hij de inhoudstafel en hij beschrijft de bewaarde portretten van A.S.

Galesloot schrijft zeer gestructureerd en hij kan als eerste gebruik maken van toen recent ontdekt archiefmateriaal:

1. Het contract tussen Sanderus en Henricus Hondius. Het blijft een raadsel waarom de protestant Hondius de Flandria illustrata zou uitgeven. Jan D'Hondt een neef van de uitgever fungeert als tussenpersoon. Hij speelt een onduidelijke rol. Hondius zelf schrijft vol misprijzen over "de godeloose paep" "dit gebroetsel". Over het werk van Sanderus: "...de slordicheyt van de cotype, welcke meerendeels is getrocken doch seer vitieux, uyt gedruckte boecken, en hier en daer maer by gevoegt eenige beschryvingen van reliquien heyligen en diergelycke beuseleryen, daer hier de catholycken selve mede gecken, want de werelt is nu te snoode en te erg om diergelycke kinderlycke dingen alle te gelooven."

2. Hoe de publicatie aan de gebroeders Johannes en Cornelius Blaeu verkocht wordt.
3. De brieven van Sanderus, Jan D'Hondt en de gebroeders Blaeu, in verband met de publicaties van Sanderus. De 46 brieven worden gepubliceerd of samengevat.
4. Het proces tussen Johannes Blaeu en Isabelle Van de Steene, de weduwe van Jan D'Hondt. Blaeu stuurde een factuur die betwist werd. Het proces werd na 20 jaar door Blaeu gewonnen. Hij en zij waren al gestorven! De factuur wordt door Galesloot gepubliceerd en is interessant voor de prijzen en het aantal verkochte exemplaren.

Dit werk verscheen eerst in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges* XXIII, 221-256, XXIV, 169-178 en 297-320, XXV, 339-364. (Cultuurbibliotheek Ex. 2000/1604)

In 1880 publiceerde hij in dezelfde *Annales* : **Deux lettres de Sanderus autographes et inédits** XXXI, 260-267.

In de *Annales* I, 82 vermelden we nog **Lettre de Sanderus** uitgegeven door F. Van de Putte. Het betreft hier een kort briefje aan K. De Visch van de Duinenabdij in Brugge. Sanderus voelt blijkbaar zijn einde naderen.

In *Handelingen van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige kring van Kortrijk*, publiceerde O. de Borchgrave een paar artikels over Sanderus (Cultuurbibliotheek Ex. 2009/2707):

Sanderus en zijn bijdrage over Wakken XX, 275-279

Henricus Hondius en de eerste uitgave van Sanderus' Flandria Illustrata XLVI, 95-113.

“Sanderus is (dus) allerm minst een geschiedschrijver, evenmin een objectief waarnemer, verhaler en schrijver van den toestand van zijn tijd...” lezen we in het eerste opstel. Het tweede is overbodig wanneer men Galesloot gelezen heeft.